

ZO'RAVONLIK QILISH XULQ-ATVORIGA EGA BOLALAR BILAN ISHLASHISH.

Chariyeva Saxro Isayevna

Qoraqalpog'iston Respublikasi Ellikqal'a tumani 7-maktab psixologi

Anotatsiya: bolalarda zo'rvonlik, tajavvuzkorlik qilish kabi xulq-atvor belgilarini rivojlantiruvchi va ularning oldini olish usullari.

Kalit so'zlar: Shaxs rivoji, individ, biologik omil, sotsial omil, ta'lim-tarbiya, zo'rvonlik, agressiya, tajavvuzkorlik, xulq-atvor.

Zo'rvonlik - bu odamlarning hayotiy me'yorlariga zid bo'lgan, hujum ob'ektlariga zarar etkazadigan, odamlarga jismoniy, ma'naviy zarar yetkazadigan yoki ularga psixologik noqulaylik tug'diradigan motivatsiyalangan buzg'unchi xatti-harakatlar. Ushbu fenomenning ta'rifiga turli xil yondashuvlar mavjud. Ulardan bir nechtasini quyida ko'rib chiqamiz: Normativ yondashuvga ko'ra tajovuzning ta'riflarida uning noqonuniyligiga, ijtimoiy me'yorlarga "ziddiyat"iga alohida urg'u beriladi. O. Martynova zo'rvonliklikni "jamiyatda odamlarning hayotiy me'yorlari va qoidalariga zid bo'lgan maqsadli buzg'unchi xulq-atvor" deb ta'riflaydi.

"Jinoiy agressiya" atamasi ham me'yoriy yondashuv doirasida ta'riflanadi va "boshqa tirik mavjudotga qasddan jismoniy va ma'naviy zarar yetkazishga qaratilgan xulq-atvor, buning natijasida zo'rvonlikning harakatlari jinoyat qonunchiligi normalariga zid keladi, garchi uning o'zi har doim ham jinoiy huquqiy faoliyat ob'ektiga aylanmasa ham". T.Rumyantsevaning fikricha, xatti-harakatni zo'rvonlik deb atash uchun quyidagi agar ikkita majburiy shart mavjud bo'lishi kerak: a) jabrlanuvchiga zarar yetkazadigan oqibatlar yuzaga kelishi; b) xulq-atvor normalari buzilishi.

X.Kaufmaning ta'kidlashicha, "Zo'rvonlik- bu shaxslarning resurslardan o'z ulushini olishga harakat qiladigan vosita bo'lib, bu o'z navbatida tabiiy tanlanishda muvaffaqiyatni ta'minlaydi". E.Fromm yovuz tajovuzni "insonning boshqa tirik mavjudot ustidan mutlaq hukmronlik qilish" istagida ifodalangan hukmronlik quroli deb hisoblaydi. Ba'zida zo'rvonliklik inson gomeostazining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Zo'rvonlik- bu maqsadga muvofiq, hissiy jihatdan rang-barang bo'lgan kuchli maqsadli hujum, bunday muomalani istamagan boshqa tirik mavjudotni haqorat qilish yoki zarar etkazishga qaratilgan xatti-harakatlar shakli. Zo'rvonlik- bu harakat yoki holatning turi, agressivlik - bu belgi, odat va hamma narsaga zo'rvonlik munosabatda bo'lish moyilligi. Agressiv xatti-harakatlar turli xil hayotiy xavf tug'diradigan jismoniy va ruhiy holatlarga stress, umidsizlik va hokazolarni keltirib chiqaradigan javob usullaridan biridir.

Bolalarda zo'ravonliklik va g'azabning namoyon bo'lishi tabiiydir, garchi ular ko'p ota-onalarni qo'rqitsa. Bola tabiatan yovuz bo'lolmaydi, buning uchun biron bir sabab bor va tajovuzning namoyon bo'lishi har qanday ichki yoki tashqi hodisalarning tabiiy natijasidir. Ko'pincha zo'ravonliklik ichki bezovtalik, bola atrofidagi voqealarga etarli darajada munosabat bildirmaslikning aksidir. Ammo agar bolaga ushbu holatni vaqtida bajara olmasa, tajovuz vaqt o'tishi bilan shaxsning salbiy sifatiga aylanib, barqaror xatti-harakat shakliga aylanishi mumkin. G'azab va tajovuzning namoyon bo'lishini taqiqlash yoki bostirishdan oldin, siz ularni keltirib chiqaradigan sabablarni tushunishingiz kerak.

Birinchi sabab chaqaloq o'sadigan oilada. Agar bolaning oilasi unga zo'ravonlik xatti-harakatni namoyon etsa (otasi onani ursa yoki onasi bolani xafa qilsa va hokazo), bola xafa bo'lsa va xo'rlansa, oxir-oqibat, bu xatti-harakatlar chaqaloq ongida mustahkamlanadi va uydan tashqarida zo'ravonlik ko'rinishga olib keladi.

Ikkinchi sabab - maktabgacha muassasalarda, turli doiralarda yoki bo'limlarda. Boshqa bolalar bilan turli xil o'yinlardan, agar bunday oilalarda o'zini tutish odat tusiga kirsam, bolalar boshqa bolalardan o'rganadilar.

Uchinchi sabab ommaviy axborot vositalarida. Bolalar ko'pincha ota-onalari bilan televizor tomosha qilishadi va ko'pincha unchalik foydali bo'lmagan dasturlarda zo'ravonlik, qotillik va h.k. Bundan tashqari, bolalar ushbu sahnalarni haqiqiy hayotga o'yinlar orqali olib borishadi va hatto ularning zo'ravonlikligi, yumshoq qilib aytganda, ko'tarilganligini anglamaydilar.

Bolalar zo'ravonliklikni ko'rsatishadi, agar:

- Agar bolani tez-tez haqorat qilishsa, uni xo'rlashsa, unga zarar beradigan vaziyatga qo'ysalar (o'yinchoqlari olinadi, kaltaklanadilar),

- Agar bola, masalan, o'zini yomon his qilsa va turli topshiriqlar yoki so'rovlar bilan ta'qib qilinsa, bola g'azablanadi. ,

- Siz unga ahamiyat bermaysiz (masalan: telefonda gaplashyapsiz, kompyuterda o'ynayapsiz.), U g'azablangan va g'azablangan,

- Bola kattalarning xulq-atvoridan nusxa ko'chiradi, buni shunday qilish mumkin deb o'ylaydi (masalan: qo'pollik, narsalarni tashlash, tozalash emas).

- Agar bola shikast etkazgan bo'lsa (ota-onaning ajrashishi, sevikli yaqinlaridan birining o'limi, zo'ravonlik, kuchli qo'rquv, harakatlanuvchi, kuchli qo'rquv, oilada boshqa bola tug'ilishi).

- Agar bolaga "yomon" deb aytilsa. U tanqidga sezgir va zo'ravonlik bo'ladi

Va yana, juda ko'p, juda ko'p.

Bolalar tajovuzni quyidagicha ko'rsatadilar:

- Og'zaki shaklda: qichqiriq, nomlash, tahdid qilish, haqorat qilish, qo'rqinchli qarash (dahshatli jirkanchliklar yaratish). ,

- Jismoniy shaklda: boshqa bolalarga yoki kattalarga (ko'pincha ota-onalar) hujum qilishadi, urishadi, itarishadi, boshqa bolalar uchun o'yinchoqlarni sindirishadi, chaqishadi. "Orqada" xatti-harakatlarida: hech kim ko'rmaguncha tengdoshlarni mensimaslik, yashirinish, g'azablantirish, boshqalarni manipulyatsiya qilish. Psixolog yordamida farzandingizning zo'ravonlik xatti-harakatiga nima sabab bo'lganini aniqlang va farzandingizga birinchi yordamni ko'rsating.

- Farzandingizga ehtiyot bo'ling, uni tinglash va tushunishga harakat qilish foydalidir

Profilaktik chora- tadbirlarni ishlab chiqishda voyaga yetmagan o'quvchilar o'rtasida xulq og'ishining kelib chiqishigacha bo'lgan davrga, bu davrda olib boriladigan umumiy tarbiyaviy tadbirlar, ularni takomillashtirish, shuningdek, ta'sirchanlik darajasini oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Shuning uchun ham voyaga yetmaganlar o'rtasida yuzaga kelayotgan xulq og'ishining oldini olishda ushbu oraliq davri muhim ahamiyat kasb etishini unutmasligimiz kerak. Qolaversa, bolalar va o'smirlar o'rtasida xulq og'ishining kelib chiqishigacha bo'lgan davrdagi profilaktik tadbirlar oson, yengil va ko'zlangan natijalari yuqoriligi bilan ham xarakterlidir.

Voyaga yetmagan o'quvchilar o'rtasida xulq og'ishining oldini olishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlar tabiatini tushunish uchun avvalo, ularning boshlanish davrini, obyektini hamda xulq og'ishiga ega bo'lgan bolalar va o'smirlar shaxsiga ta'sir ko'rsatish xususiyatini bilib olish talab etiladi. Ushbu masalani yechish uchun tabiiy ravishda shaxsning motivatsion sohasiga aloqador bo'lgan ma'lumotlardan foydalanishga to'g'ri keladi. Chunki shaxsning motivatsion, ya'ni yo'naltiruvchi omilini bartaraf etish orqali o'smirning ijtimoiy borliqqa nisbatan munosabatini ijobiy yo'naltirish va shu orqali xulq og'ishining oldini olishga erishish oson kechadi. Jinoyatchilik xulqi motivatsiyasi qaysidir ma'noda shaxsning umumiy yo'nalish va vaziyat o'rtasidagi o'zaro aloqasiga bog'liq bo'ladi. Bundan kelib chiqib aytish mumkinki, jinoyatchilik xulqi motivatsiyasi kriminogen vaziyatga nisbatan shaxsning ijobiy yo'nalishi va fazilatlarining beqarorligi, kriminogen vaziyatlar bilan shaxsning salbiy xislatlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorligi hamda shaxsning kriminogen yo'nalishi kabi juda ko'plab boshqa omillar asosida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. M.G. Davletshin. Umumiy psixologiya. T. ToshDPU. 2002. (o'quv qo'llanma).
2. А. Г. Исмагилова. Стиль педагогического общения воспитателя детского сада // Вопросы психологии. 2000. № 5. 65—72-с.
3. Deyl Karnegi. Muomala sirlari. T.«Navro'z» nashriyoti. 1992
4. V. Karimova. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. T. 1999.
5. V. Karimova. F. Akramova. Psixologiya. (ma'ruzalar matni) T. 2000.
6. V. Karimova. Psixologiya. (o'quv qo'llanma). T. 2002.